

ONVERWACHT VERLEDEN

Renaissance en reformatie 70

De Slag bij Heiligerlee.....72

De Gorcumse martelaren78

Het huis van Maarten van Rossem.....84

De Waag.....85

Nog meer renaissance en reformatie88

De gouden eeuw 90

Ons' Lieve Heer op Solder92

Tulpomania in de gouden eeuw.....98

Landgoed Nienoord..... 106

Verdedigingsschans de
Ommerschans..... 107

Nog meer gouden eeuw 110

Verlichting en industrialisatie 112

Het planetarium van Eise Eisinga 114

Antoni van Leeuwenhoek ontdekt
'kleine diertgens' 120

De Menkemaborg..... 124

Rijke optrekjes langs de Vecht 125

De eerste spoorlijn 128

Goeie Mie..... 134

Pieter Caland en de Nieuwe
Waterweg..... 138

Baarle Hertog en Baarle Nassau..... 139

Nog meer verlichting en
industrialisatie 142

Eerste helft twintigste eeuw 144

De Coopersburg..... 146

Het Corrie ten Boomhuis 152

Mata Hari..... 158

De Atlantikwall..... 159

Nog meer eerste helft
twintigste eeuw..... 164

Tweede helft twintigste eeuw 166

The Beatles in Blokker..... 168

De Elfstedentocht en Tinus Udding ... 174

Voetbaltrauma in 1974..... 180

Radio Veronica..... 181

Nog meer tweede helft
twintigste eeuw..... 184

Geografisch register..... 188

Register 190

Dankbetuiging en
fotoverantwoording..... 192

VOORWOORD *door* DE AUTEURS

‘Verhalen vertellen’

‘Waar zijn die grafheuvels nou, Pim?’, vraag ik na een uurtje wandelen. Ik sta met één voet op een hellinkje van gras. Pim moet lachen; ‘Waar denk je dat je nu met je voet op staat?’, vraagt hij. Dan duikt een informatiebord op in mijn ooghoek. Aha, nu zie ik het. Zonder dat bord zou ik er straal aan voorbij zijn gelopen. Onder de ruisende bladeren van de bomen ligt een goed bewaard gebleven grafheuvel. Een grote stapel vuurstenen bedekt de doden uit de bronstijd. Er is een beeld bij en er valt een ontroerend gedichtje ‘Sluimer’ te lezen. Mijn verbeelding doet de rest.

Verbeelding is belangrijk. Op weg naar het treinstation kwam ik in mijn jeugd altijd langs een schoenenwinkel, waar een vreemd stel grote schoenen in de etalage stond. Voor mij waren het

schoenen uit de middeleeuwen of nog ouder, zo fantaseerde ik er op los, en door met mijn neus op de etalageruit gedrukt te kijken, overbrugde ik de tijd tussen heden en verleden.

Zo is het met dit boek ook. Miljoenen mensen hebben door de eeuwen heen in dit kleine landje geleefd en hun sporen achtergelaten. Ieder die eropuit wandelt of fietst kan al die sporen zien: een woon- of geboortehuis, een karrespoor, een herdenkingsplaat, een dijk... En soms alleen een locatie, zo van: hier is het gebeurd. Voor mensen met veel verbeelding is dat voldoende. Vaak is er toch meer bekend, een geschiedenis, een pakkend verhaal. Alle verhalen brengen onze geschiedenis voor even terug.

Het zijn spannende verhalen, ontroerende

verhalen, enge verhalen. Zodat je weet wat je ziet, en je je kan verwonderen, geëmotioneerd raakt, kan griezelen of misschien wel boos wordt.

Lees de verhalen en ga er dan op uit. Naar de plekken waar het zich allemaal heeft afgespeeld. Zie waar Goeie Mie haar arsenicum vandaan haalde om alle mensen te vermoorden. Ontmoet de reuzen Ellert en Brammert. Beeld je de angst in van Corrie ten Boom tijdens de Tweede Wereldoorlog en bedenk hoeveel mensen zij en haar familie hebben gered. Deel de passie voor ‘de kleine beestjes’ onder de microscoop van Van Leeuwenhoek en voel zijn ongebreidelde drift om te onderzoeken. Het verleden komt tot leven!

Marja Kerst & Pim Verver

ROMEINS MARSKAMP BIJ ERMELO

Zo nu en dan begeven de Romeinen zich ten noorden van de Limes langs de Rijn. Zij laten duidelijke militaire sporen achter. Zoals hier bij het marskamp onder Ermelo.

EROPUIT

LIGGING

In de zuidoosthoek van de Ermelose Heide

PERIODE

170-180 n.C.

COÖRDINATEN

52.28378 NB, 5.69074 OL

Op een kaart uit de negentiende eeuw staat een curieuze, scheve rechthoek ingetekend op de Ermelose Heide, met de woorden 'Heidensch Kamp.' De mensen denken in die dagen dat het een verblijfplaats is geweest van West-Germaanse Sueven, op doortocht tijdens een volksverhuizing. De eerste archeoloog die serieus onderzoek doet naar de ruitvormige aarden omwalling is H.J. Holwerda in 1922. Niks Sueven, ontdekt Holwerda. Hier, ver buiten de toenmalige grens, heeft een Romeins marskamp gelegen.

Hoe komen de Romeinen hier terecht? Dat is ook nu nog een raadsel. Het ligt zo'n 35 kilometer ten noorden van de Limes. Het moet een tijdelijk troependepot zijn geweest op ongeveer twee dagmarsen afstand in vijandig gebied. Het is aangelegd tussen 170 en 180 n.C. Misschien is het deel van een militaire bliksemactie tegen de

verderop gelegen Chauken in Oost-Friesland. Zij zorgen voor problemen en kunnen met hun schepen toeslaan via de voormalige Zuiderzee, het Flevomeer. Maar geschreven bronnen maken hier op geen enkele wijze melding van. Ook is het rond 180 n.C. een woelige periode, waarin de stad Noviomagus in de as wordt gelegd. Is het een verkenningstocht? Een expeditie, komen ze om handel te drijven? Het is en blijft gissen, de werkelijke toedracht blijft twijfelachtig.

Het kamp meet 250 bij 350 meter. Het is omgeven door een één meter hoge aarden wal en een gracht van anderhalve meter diep. Boven op de wal hebben kruislings verbonden palen gestaan. Binnenin bivakkeren de Romeinen in keurige, kaarsrechte rijen tenten. In elke tent slapen acht man. Ze zijn op elkaar aangewezen en koken samen. Er zijn sporen teruggevonden van de plek waar ze hun houten haringen in de grond hebben geslagen, net als van hun haardplaatsen waar de maaltijden werden bereid. Ook zijn kuilen in de grond en aardewerken scherven aangetroffen. In het kamp is hooguit een paar nachten geslapen, maar wel door een voltallig legioen van zo'n 5000 man. Dat is een serieuze capaciteit aan soldaten. Het is een staaltje Romeins machtsvertoon van de bovenste plank.

Vooralsnog is dit het enige bekende Romeinse marskamp van heel Nederland. De contouren van het kamp zijn na bijna 2000 jaar nog altijd te zien.

De geschiedenis ligt letterlijk aan je voeten. In 1987 zijn opgravingen gedaan in een zuidelijk stukje van het kamp. De plek is met recht strategisch te noemen, het ligt op een van de hoogste punten van de omgeving. De Romeinen hebben altijd een fijne neus gehad voor dit soort locaties. Tegenwoordig staat een stenen legionair op de plek van het marskamp. Hij houdt voor eeuwig de wacht.

INFORMATIE & TIPS

Bezoeken

Verwacht geen fantastische archeologische vondst. Het gaat om sporen van een wal en gracht in het landschap. Er staan informatiepanelen. Het marskamp ligt ten zuiden van de N302.

Er is een gemarkeerde wandelroute de 'Romeins Marskamp-wandelroute' van zes kilometer. Volg de roodbruine paaltjes met aan de bovenkant de afbeelding van een Romein. De route is te koop bij de VVV van Ermelo, Stationsstraat 20, 3851 NH, 0341 552200, www.ermelobuitenleven.nl.

Extra

400 Veluwe heideschappen begrazen de Ermelose Heide. Ga langs bij de schaapskooi en het ernaast gelegen bezoekerscentrum. Postweg/Drieërweg. Volg de bruine borden 'Schaapskooi'. 0577 407254 (bezoekerscentrum), www.schapedrift.nl. In museum Het Pakhuis in Ermelo beklim je een Romeinse toren op de bovenverdieping en bekijk je een presentatie van archeologische vondsten uit de directe omgeving. Molenaarsplein 24, 3851 MZ, 0341 760777, www.hetpakhuisermelo.nl.

GROTE FOTO Beeld van een hurkende Romein op de Ermelose heide **ONDER (v.l.n.r.)** Een jongetje voor een Romeinse tent in museum Het Pakhuis in Ermelo; aanduiding van het Romeinse kamp op de Ermelose heide; Romeins vechtteneu in museum Het Pakhuis in Ermelo

DE GROAVEBERG

EROPUIT

LIGGING

In het Leudal, ten noordwesten van Roermond

COÖRDINATEN
51.25259 NB, 5.96081 OL

Midden in het Limburgse natuurreservaat het Leudal ligt de Groaveberg. Het is een zes meter hoge merkwaardige bult. Mogelijk fungeerde hij ooit als motte. Toch is die achtergrond niet zeker, want uit archeologisch onderzoek blijkt niet dat de Groaveberg door mensenhanden is gemaakt. De verhalen die aan de berg kleven zijn net zomin solide, al zijn ze wel intrigerend. Zo is er het verhaal over de gravin van Roggel. Mensen zien haar aan voor een heks en willen haar na haar dood zo diep mogelijk begraven. Alle boeren werken mee aan het massieve graf, zodat haar ziel nooit meer kan ontsnappen. Vandaar de naam 'Groavinneberg', later verhaspelt tot Groaveberg.

Informatie & tips

Bezoeken Het Leudal is een divers wandelgebied. Van hoog naar laag verandert de natuur opvallend; een loofbos van elzen en eiken met slingerende beken maakt plaats voor hoog en droog naalddhout.

Een goede uitvalsbasis is het bezoekerscentrum Leudal; Roggelseweg 58, 6081 NP Haalen, 0475 497010, www.bezoekerscentrumleudal.nl.

De Groaveberg in het Leudal

HET RODE KLIF EN DE STRIJD TUSSEN DE HOLLANDERS EN FRIEZEN

EROPUIT

LIGGING

Even ten westen van Laaxum

WANNEER

1345

COÖRDINATEN

52.86078 NB, 5.39399 OL

Op 26 september 1345 brandt een bloedige strijd los tussen de Hollanders en de Friezen in de roemruchte Slag bij Warns. Graaf Willem IV van Holland is de Zuiderzee overgestoken om de Friezen in te lijven. Die voelen daar vanzelfsprekend niet veel voor. Sinds 1945 staat deze plek op de verhoging van het Rode Klif symbool voor de strijd van toen. Er ligt een reusachtige zwerfkei met het opschrift 'Leaver dea as slaef' (liever dood dan slaaf). Friezen komen er elk jaar om hun glorieuze overwinning te herdenken. Maar... is dit wel de precieze plek waar de veldslag plaatsvond?

Vier dagen vóór de slag komt Willem IV aan in Amsterdam. Hij is een rusteloos man, verzot op heldendaden en ridderlijke toernooien. Hij is vastbesloten een eind te maken aan de Friese vrijheid. De volgende dag vertrekt hij naar Enkhuizen waar een vloot van 400 schepen klaarligt om hem en zijn leger te vergezellen over de Zuiderzee naar Stavoren. Na drie dagen

De gedenksteen voor de slag bij Warns bij de Rode Klif

De Rode Klif

wachten op de juiste wind bereikt de vloot de Friese kust. Daar splitst het leger zich; Willem belandt noordelijk van Stavoren, zijn oom, hertog Jan van Beaumont ten zuiden.

Een overhaaste aanval op het Sint-Odulphusklooster betekent het einde voor Willem. Hij verdiept zich te weinig in de tactiek van de Friezen, wordt omsingeld en afgemaakt. De troepen van Jan wacht eenzelfde lot. Jan heeft zijn legerkamp met de zee in de rug opgeslagen, zodat zijn mannen zich niet kunnen terugtrekken. Wie het probeert, verdrinkt of wordt in het water doodgemept. Einde verhaal voor de expansiedriftige Hollanders.

Informatie & tips

Bezoeken Al heeft de slag zich in een groter gebied afgespeeld, het Rode Klif staat symbool voor het Friese vrijheidsideaal. En voor de strijd van rechten voor mensen wereldwijd. Het Rode Klif ligt aan de zuidkust van Friesland, even ten westen van Laaxum. De Slag bij Warns wordt er elk jaar herdacht op de laatste zaterdag van september.

KLOOSTER TER APEL

EROPUIT

LIGGING

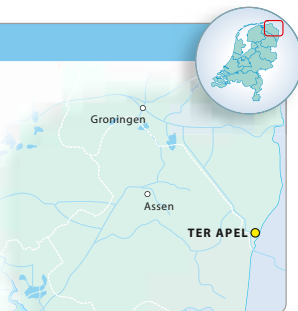
Aan de oostrand van Ter Apel, een dorp in het uiterste zuidoosten van Groningen

BOUWPERIODE

1465-1561

COÖRDINATEN

52.87608 NB, 7.07492 OL

In Groningen hebben vroeger veel kloosters gestaan. Dit is het enige dat bewaard is. Als de vicaris van Loppersum in 1464 een lap grond schenkt aan de broeders van de Orde van het Heilig Kruis, stelt hij één voorwaarde; ze moeten er een klooster neerzetten. Een jaar later begint de bouw. Na de reformatie verliest het klooster zijn functie. Klooster Ter Apel is zeker niet ongeschonden door de tijd gekomen. Maar er heerst nog altijd een devote sfeer. 'Hoor de stilte', zeggen de mensen die het klooster promoten. Het huis van het Nieuwe Licht biedt vandaag de dag onderdak aan een museum voor Kerkgeschiedenis en Religieuze Kunst. Het is ook een ontmoetingsplaats voor ieder die behoefte heeft aan een moment van bezinning.

Informatie & tips

Bezoeken Het klooster heeft veel in huis; een eigen kloostercafé, een kruidentuin, veel moderne kunst en er worden op gezette tijden concerten gehouden in de kanunnikenkerk. Wat een akoestiek! Er is een permanente tentoonstelling 'de middeleeuwen van Helmantel'. Boslaan 3-5, 9561 LH, 0599 581370, www.kloosterterapel.nl.

Klooster Ter Apel

HET VROUWTJE VAN STAVOREN

EROPUIT

LIGGING

In Stavoren, bij de brug bij het treinstation

COÖRDINATEN

52.88597 NB, 5.35841 OL

Verstijfd tot beeld kijkt de vrouw van Stavoren uit over het water. Een sage maakt melding over de verregaande hebzucht waaraan ze leed. Woedend liet ze een lading tarwe overboord zetten en wegrotten in de woelige baren van de Zuiderzee. Waarom? Madam prefereerde goud boven graan. Maar God strafte onmiddellijk. Het hebberige en hautaine mens eindigde als bedelares.

Op de plek waar het graan overboord ging, ontstond een zandbank, de haven van Stavoren werd ontoegankelijk en raakte in verval. De zandbank bestaat en heet het Vrouwenzand. Maar deze naam is veel ouder en herinnert aan een klooster dat ooit op die plek in de golven verdween.

Informatie & tips

Bezoeken Het standbeeld staat bij de brug over de Oude Sluis, aan de Noord in Stavoren.

Horeca Aan de pittoreske haven ligt hotel De Vrouwe Van Stavoren. Je kunt er, behalve slapen in een gewone kamer, overnachten in een wijnvat met een inhoud van 15.000 tot 23.000 liter. Een lekkere lunch of diner op het haventerras behoort ook tot de mogelijkheden. Havenweg 1, 8715 EM, 0514 681202, www.hotel-vrouwevanstavoren.nl.

Het standbeeld van het vrouwtje van Stavoren

VROEGE ONTWATERING

EROPUIT

LIGGING

13 km ten noordwesten van Groningen

BOUWJAAR

1706 (westelijke sluis) en 1867 (oostelijke sluis)

COÖRDINATEN

53.31989 NB, 6.4694 OL

Voor de ontwatering graven monniken rond 1400 het Aduarderdiep, voor die tijd een zeer grote ingreep. Het water mondt via de zijk, de uitwateringsluis, uit in het Reitdiep. Uit de bebouwing bij deze sluis ontstaat het gehucht Aduardersluis. Het Aduarderdiep is opmerkelijk breed. Zouden ze het kanaal al omstreeks 1400 met opzet zo breed hebben gemaakt, zodat het als boezem kon functioneren voor al het water uit Noord-Drenthe en de omringende lage landen dat naar de zee moest worden afgevoerd? Dan is de aanleg zeker een legendarisch staaltje werk!

Informatie & tips

Bezoeken Het sluisencomplex bestaat nu uit de oude of westelijke sluis uit 1706 en de nieuwe oostelijke sluis uit 1867. Bij het complex zie je het mooi gerestaureerde achttiende-eeuwse sluiswachtershuis. In de voorgevel bevindt zich een zonnewijzer uit 1706. Vanaf het sluisencomplex heb je schitterend uitzicht over het Reitdiep.

Uitzicht op fietsers vanaf sluis Aduardersluis

Kasteel Nienoord in Leek

LANDGOED NIENOORD

De historie van deze 'borg vol verhalen' strekt zich over eeuwen uit. Kernwoorden zijn turfsteken, rijkdom, verval en een noodlottig ongeval.

EROPUIT

LIGGING

Ten oosten van Leek, een dorp ten westen van Groningen

COLLECTIE/ACTIVITEITEN

De geschiedenis van het reizen met rijuigen en de historie van de borg. Tevens een familiepark

COÖRDINATEN

53.16795 NB, 6.39428 OL

In 1525 koopt jonkheer Wigbold van Ewsum een lap grond en bouwt er een huis op, de Nije Oord. Op het land laat hij turf steken. Turf is een belangrijke brandstof en Nienoord groeit uit tot het grootste landhuis van heel Noord-Nederland. De zeventiende eeuw is ook voor Nienoord de gouden eeuw. Om hun rijkdom te tonen, versieren de bewoners hun tuin en borg, alsmede de kerk van Midwolde. Op een gegeven moment is hun gebied zo enorm, dat de graaf over zijn eigen grond helemaal van Leek naar Coevorden kan rijden.

Na de gouden eeuw volgt verval. In 1846 brandt het huis zelfs af en komt er een nieuwe borg. Toch is niet alles uit de zeventiende eeuw verloren gegaan. Er is nog een en ander bewaard, waaronder paneelschilderingen en een schelpengrot. En achter deze grot gaat een van de verhalen

schuil uit het verleden van de borg.

De schelpengrot in de rozentuin zou zijn gemaakt door een ongehoorzaam dienstmeisje uit het dorp. Zij is alleen thuis met de kleine freule, waarop ze past. De kasteelheer en zijn vrouw zijn op reis. Het meisje weet dat er een schatkamer is, maar dat is verboden terrein. Ze mag er absoluut niet komen. En wat zou ze er graag eens rondneuzen! Ondanks het verbod weet ze voor elkaar te krijgen dat de jonge freule haar de sleutel geeft. Ze raakt niet uitgekeken, is dolblij, danst in het rond tussen alle juwelen en past alle oorbellen, broches en zet de kroontjes op haar hoofd. Maar dan komt de familie thuis en moet ze voor haar ijdelheid boeten. Ze zit voor straf gevangen in de kamer tot ze alle muren heeft bedekt met schelpen. Als ze na twintig jaar wordt vrijgelaten, schrikt ze zo van haar oude en magere gelaatstreken in het water van een spiegelend meer, dat ze in elkaar zakt en overlijdt.

Net zo treurig komen de laatste bewoners van de borg om het leven. In 1907 raken ze met koets en al te water in het Hoendiep en verdrinken. Het lijkt ironisch dat juist in hun huis nu een rijuigmuseum onderdak heeft gekregen. In het museum zie je de geschiedenis van het reizen met rijuigen en de historie van de borg. Het huis is tegenwoordig het centrum van een veelzijdig park. Buiten wacht Expeditie Nienoord; een avontuurlijke kruip-door-sluip-doorroute door de natuur op het landgoed.

Je moet talloze hindernissen nemen, zoals stapstenen, doolhoven en bruggen. De Expeditie hoort bij het Familiepark, waar modeltreinen over spoorwegmaquettes rijden. De treinen en het spoor van de Genzelbahn zijn op schaal 1:7 gemaakt. Er is ook een treinrit te maken door de bossen. Daarnaast is er een Zwemkasteel en vergeet de vrolijke beestenboel op de kinderboerderij niet met zijn geiten, schapen, koeien, varkens, kippen, ezels, pauwen en konijnen.

Het Infocentrum is de plek waar alle toeristische informatie op een rijtje staat. Je wordt er wegwijzig gemaakt in de activiteiten die mogelijk zijn op het terrein. Gewoon wandelen mag natuurlijk ook.

INFORMATIE & TIPS

Bezoeken

Nienoord 20, 9351 AC,
0594 512230 (Familiepark en
Infocentrum), 0594 517500
(Zwemkasteel),
www.landgoednienoord.nl.

Extra

Een gebrandschilderd raam van

de twaalfde-eeuwse kerk in Midwolde herinnert aan de tragische verdrinkingsdood in 1907 van de laatste adellijke bewoners van Nienoord, de familie Panhuys. Aan de muren hangen mooie rouwborden van de bewoners van de borg. Kerk en toren zijn in 1986 gerestaureerd.

De Ommerschans tussen Ommen en Balkbrug

VERDEDIGINGSSCHANS DE OMMERSCHANS

Het ontstaan van deze schans heeft alles te maken met wapengekletter. Het is de tijd van De Opstand en de mensen in het hoge noorden zijn bang dat de Spanjaarden van zuid naar noord zullen oprukken.

EROPUIT

LIGGING

1,5 kilometer ten zuiden van Balkbrug, een dorp ten noorden van Ommen

PERIODE

1625-1890

COÖRDINATEN

52.58941 NB, 6.39215 OL

Rond 1625 verrijst deze schans als onderdeel van een hele verdedigingslinie. Groningen en Friesland tasten er gezamenlijk voor in de buidel. De weg die door het ontoegankelijke veen van Ommen naar Zuidwolde loopt, wordt ermee beschermd tegen de Spanjaarden. De neergezette schans beslaat een vierkant met aan de Ommense kant drie bastions en daarvoor een wal. Haar militaire functie blijft bijna twee eeuwen in meer of mindere mate bestaan. Omstreeks 1670 wordt de schans versterkt en in 1740 neemt de militaire betekenis toe door een vergroting met vier bastions, vier ravelijnen en een dubbele gracht.

In 1819 is het militaire belang geheel verdwenen. Het voormalige verdedigingswerk komt in handen van de Maatschappij van Weldadigheid, die er een bedelaarskolonie begint. Hun doel is het opvoeden van het groeiend aantal paupers,

landlopers, vondelingen, bedelaars en wezen tot 'zedelijkheid' en hen een bestaan te laten opbouwen. Ommerschans is de eerste en in het begin de grootste dwangkolonie van de Maatschappij. Centraal staat een twee verdiepingen tellend vierkant, kloosterachtig gebouw, met een grote binnenplaats en blinde buitenmuren. In het hoofdgebouw wonen 1200 tot 1500 bedelaars verdeeld over dertig zalen. Over de binnenplaats loopt een hek waar wachters patrouilleren, een gracht eromheen moet ontsnappen voorkomen. In de werkplaatsen wordt arbeid verricht; de vrouwen spinnen, naaien, weven, breien en verstellen kleding, de mannen maken klompen, kleren en schoenen. Ook is er onder andere een smederij, een timmerwerkplaats en een juteververij met honderd weefgetouwen om koffiebalen te produceren.

Hoe goed de bedoelingen wellicht zijn, het loopt volkomen uit de hand. Wie het dagboek *Lopen met Van Lennep* heeft gelezen over zijn voettocht in de zomer van 1823 met zijn vriend Dirk van Hogendorp, kent de wantoestanden die er heersen in die tijd. Van Lennep maakt er melding van. De bewoners krijgen bijvoorbeeld voor het grootste deel paardenbonen te eten. Van Lennep schrijft: 'Wie met een beetje geld in de kolonie aankomt kan zich beter eten veroorloven, en als hij bovendien gezond en sterk is, dan kan hij zich door buitengewoon werk staande houden. Maar

iemand die zwak en ziekelijk naar de Ommerschans gebracht wordt en geen geld heeft, kan geen ander voedsel krijgen. Dus wordt hij hoe langer hoe minder geschikt om te werken.' Dit is in een kolonie waar de grondregel geldt 'wie niet werkt zal niet eten' een neergaande spiraal. Je komt er niet meer bovenop. 'Mannen en vrouwen leven, zoals ik zei, gescheiden en de gehuwden wonen niet bij elkaar. Toch heerst de republiek van Plato en Jan van Leiden, anders gezegd de Vaga Venus (losbandige liefde) hier totaal, zodat de meeste meisjes zwanger zijn,' gaat Van Lennep verder, 'een soldaat moet op 25 paren passen en er kan makkelijk iets gebeuren dat aan zijn oog ontglipt,' meldt hij. In 1890 sluit de Ommerschans zijn deuren definitief.

INFORMATIE & TIPS

Bezoeken

De restanten van de vesting liggen ongeveer twee kilometer ten zuiden van Balkbrug, tussen Balkbrug en Ommen. 06 13629524, www.ommerschans.nl. Op gezette tijden zijn er rondwandelingen met een gids,

kijk daarvoor onder het kopje 'Agenda' op de website.

Extra

Er is een boekje *De Ommerschans*, te bestellen voor € 7,50 (inclusief verzendkosten) via het kopje 'Contact' op de website.